

Волошина Г.П.

*канд. пед. наук, доцент кафедри
теорії початкового навчання УДПУ*

Виховання ціннісного ставлення до природи засобами мистецтва.

Ключове значення у вихованні життєтворчої особистості посідає процес формування позитивного, виваженого ставлення до загальнолюдських цінностей. Це, як правило, сприяє успішності у будь-якому виді діяльності, підвищує самооцінку, а з часом – і соціальний статус дитини.

Проблему відродження духовності нашого народу, ціннісного ставлення людини до навколишнього світу, до мистецтва порушують у власних дослідженнях сучасні вчені І. Бех, І.Зязюн, А. Зись, М. Каган, К.Левківський, Л. Левчук, О.Савченко, Г. Шевченко та інші, наголошуючи, що духовний зв'язок між індивідом та природним середовищем набуває особливого значення і найповніше розкривається саме в естетичних аспектах усіх сфер життєдіяльності людини.

Вся система виховання ціннісного ставлення до природи спрямована на те, щоб збудити в дитині почуття прекрасного, навчити її дивитися і бачити прекрасне в природі. Вирішенню означених завдань сприяє безпосереднє спілкування з природою та через мистецтво.

Почуття прекрасного завжди знаходило своє вираження, практично духовне здійснення в людській діяльності. Милування красою природи, здатність зрозуміти її мову, знайти в ній співзвуччя не тільки своїм почуттям, а й духовному життю та ідеалам свого часу стали найбагатшим джерелом творчості композиторів, письменників, художників.

Мистецтво, яке справедливо називається світом прекрасного, завжди було образним відображенням дійсності – природи, суспільства, людини. На всіх вікових етапах виховання підростаючого покоління воно виступало як особлива форма діяльності, в якій відбувається становлення людини, укріплення її духовності, розвиток творчих здібностей, розвиток образного

мислення та мовлення. Мистецтво, найбільш яскраво і образно розкриваючи людині світ реально існуючої краси, формує переконання особистості, навчає гуманізму, прагне допомогти їй знайти такі засоби взаємодії з навколишнім світом, які б відповідали високим та гуманним цілям. Найвище призначення мистецтва – це армонійна єдність людини з історією, з суспільством, з природою.

Естетично формуючи людину, мистецтво вчить її бачити життя крізь призму образності. Природа виступає в очах митця як художній досконалий твір мистецтва. Всесвіт стає музичною поезією, художньою галереєю. Адже у творах мистецтва естетична оцінка природи досягає найвищого ступеня.

Мистецтво як яскравий неординарний спосіб вираження світосприймання і світобачення допомагає людині зрозуміти естетичні моменти буття у природі і стає в один ряд з провідними сферами людської діяльності. Мистецтво, спираючись на розвинене художнє мислення, оперує реальними образами і надає можливість проаналізувати всі найскладніші, найтонші грані дійсності, прояви естетичного в природі, усвідомити, побудувати своє до них ставлення, чуттєво співставити з ними свої морально-естетичні ідеали. Воно здатне виконувати як евристичну, так і комунікативну функцію.

Евристична функція полягає не тільки в передачі авторських думок і відчущань, авторського бачення світу глядачу, слухачу. У кожному випадку окрема особистість відкриває для себе як зовнішні форми природних естетичних об'єктів, так і суб'єктивний світ образів, почуттів. Евристична функція мистецтва виступає і як стимул до дії, розвиває творчі здібності, уяву, фантазію. Комунікативна – орієнтована на передачу не тільки ідей, думок художника, музиканта, поета окремим людям, сучасникам, а й досвіду, який набутий людством, прийдешнім поколінням. У людини виникає унікальна можливість прилучення до духовних цінностей Всесвіту.

Красу і дивовижність природи митець перетворює в красу і дивовижність мистецтва. Кожний вид мистецтва, маючи свою специфіку,

виражає складні аспекти ціннісно-естетичного ставлення до природи. Розглянемо образ природи у різних видах мистецтва.

У скульптурі з давніх часів існував анімалістичний жанр (пластичне зображення тварин), у декоративно-прикладному мистецтві природа знаходила своєрідне художнє відображення в килимах, орнаментах, вишивках, мініатюрних виробленнях із скла, дерева, а також у розписах. Природа знаходить різноманітне відображення і в архітектурі: у ландшафтній художній творчості, тобто садово-парковому мистецтві, в зеленому убранні інтер'єрів. Сади і парки, що створювалися у різних країнах світу, починаючи з часів висячих садів Семіраміди у Вавилоні, художньо відтворюючи весь світ у мініатюрі, складали прекрасний образ Всесвіту, виражали ідею вічного оновлення природи, були розраховані не тільки на милування, а й глибокі роздуми про сенс життя.

Таке ж значення має мистецтво складання букетів (ікебана). Японці вважають, що букет прекрасний тільки тоді, коли несе у собі інформацію про народження та продовження життя, тобто має потрібну форму і зміст.

Значущість художньої літератури в зображенні природної краси полягає у здатності емоційно об'єднувати різноманітні сторони природи і виражати засобами слова гармонію світу в русі. Сила літературного мистецтва в зображенні природи полягає ще і в тому, що краса світу об'єднується з почуттями поета, прозаїка, в яких вона відобразилася і одухотворилася, повертає внутрішній світ людини до джерел творчості.

Українські майстри слова мають здатність не тільки натхненно відтворювати картини природи, а й глибоко розкривати духовні зв'язки між природою і людиною.

Літературний образ природи має безпосередній зв'язок із живописом, який з усіх форм і видів мистецтва найповніше відтворює красу природи, бо вміщує у собі художню виразність, форму, перспективу, колір та світло. І завдання художників завжди полягало у тому, щоб відтворити в єдності і красі всю різноманітність і різнобарвність світу. У художників загострене

почуття природи, вони не просто розуміють красу форми, а й помічають глибокі й тонкі кольорові сполучення, нюанси, гармонію. Природа в образотворчому мистецтві передає живописну стихію і колорит світу.

Образ природи звучить і в музиці. З усіх видів мистецтва музика має найбільшу силу впливу на людину, безпосередньо звертаючись до її душі, внутрішнього світу, настрою. Там, де закінчуються слова, починається музика – ця натхненна, найінтимніша, найчарівніша і універсальна з усіх мов, за допомогою якої можна опинитися в найдивовижнішому та чудодійному світі краси і натхнення. Сприймаючи красу музики, ми починаємо сприймати красу людської душі. Музика розкриває нам світ фантазування, викликає до життя нові душевні стимули, збуджує душу й одвічне невтомне прагнення до краси, до ідеалу.

Прилучення дітей до освоєння художнього образу природи, втіленого у мистецтві є дійовим засобом формування ціннісно-естетичного ставлення до природи. Для того, щоб мистецтво реалізувало своє гуманістичне призначення, формувало ціннісне ставлення до природи, необхідно, щоб воно було зрозумілим дітям, сприяло виявленню якомога більше зв'язків між природою та мистецтвом, яке віддзеркалило її художній образ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості /Іван Дмитрович Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С.124-129.
2. Баленок В.С. Естетичне і природа: Питання естетичного ставлення людини до дійсності /В.С.Баленок – К.: Мистецтво, 2003. – 194с.
3. Жупанін С.І. Педагогічні основи формування в молодших школярів художнього образу природи /С.І.Жупанін – К.: Мистецтво, 2003. – 194с.